

GRÓFI MENNYSZÁG...

(Részlet Kovács Imre: A néma forradalom c. megrázó erejű könyvéből (Szolgálat és Irás Munkatársasága, Cserépfalvi, Bpest 1937.), melyben a levett parasztfelkelések után nyomorbataszított földtelen és kiüttalan kisparasztkok és földmunkások előbb kivándorló, majd egykező és vakbuzgó szektákba menekvő életét írja.)

(*Sövényháza, 1937 febr. 4.*) Nehéz, piszkos téli reggel. A Tisza sárga-szennyesen hömpölyög előttem. A parton hosszában fűzfa-erdő húzódik és csak a túlsó oldalon látni, megbújva a fák mögött, fehér házakat. Olyan reménytelen minden körülöttem, hogy még gondolkodni is alig merek. Az eső egész éjjel esett, a felhők most is alacsonyan lógnak; bármely pillanatban megint megeredhet. Az innenső parton kocsikkal várakozunk, a túlsó oldalra szeretnénk komppal átkelni. A komp Pallavicini Alfonz Károly tulajdona. A környéken minden az övé: a földek, az emberek, a csendőrlaktanyák és a templomok. Nagyúr, a szó középkori, feudális értelmében. Hidat nem lehet a Tiszára verni, mert akkor a kompra nem lenne szükség, márpedig abból neki nagy jövedelme van. Egyedül csak ő szállíthat át kocsikat és embereket a folyón. A környező falvak hiába viaskodnak: minden úgy történik, ahogy az Isten és az örgróf akarja...

Várjuk a kompot, de az is nagyúr: reggel hat óránál előbb nem hajlandó átjönni értünk. Nagy, otromba, sáros alkotmány a komp. Talán csak az orosz folyókon lehetett még ilyeneket látni. Különbözik az egész tájon van valami oroszos vonás. A megáradt sárga folyó, a végtelen síkság és az elnyűtt, elkopott emberek orosz író regényébe kíváncsognak. A túlsó parton végre megmozdul a komp. Az emberek vállá nekifeszül a kötélnek: ütemesen lépkedve húzzák a lomha jószágot. Egyszerre rántanak a kötélén; mozdulatuk a Volgán hajóvontató orosz muzsikokéra emlékeztet. Az ember szinte várja az „Ej uhnyem” felcsendülését, de a magyar muzsikok némák. Megkínzott arcuk feketén komor, toprongyos alakjuk keserűen hangtalan, összeszorított ajkuk hallgat.

A parton álló emberek sem beszélnek. Nézik a kompot, amely lassan közeledik a szélesre áradt folyón az innenső part felé. Tekintetük követi a megszakadásig feszülő vállak nehéz mozgását és az ütemesen lépkedő lábak nehéz dobbanását. Pallavicini hajóvontató cselédei lihegnek, amikor a komp nekiszalad a partnak és a kocsik egymásután rágördülnek dübörögve. Most hosszas manőverezés folyik, míg a komp helyes irányba állítják, majd amikor ez sikerült, a vállak ismét odaadóan meggörnyednek, a kezek görcsösen kapaszkodnak, a lábak keményen dobbannak; a kötél megfeszül és a komp csendesen siklik a Tisza hátán a túlsó part felé.

A korlátnak támaszkodva nézem a vizet, az örök folyót,

amelynek partjain örök küzdelem folyik a földért. A folyó mindezt látja. Egyszer véres lázadásokban törnek ki az emberi vágyak, máskor némán, leszorított, dacos ajakkal tűrik és viselik nehéz sorsukat az emberek. Ezek a kompcselédek már beletörődtek sorsukba. Tudják, hogy nekik jobb dolguk sohasem lesz. Az egyik azt mondja, amikor megkérdezem tőle, hogy mit vár a jövőtől: „Semmit; ítélet alatt vagyunk: az apáinknak is ez volt a sorsa, a mienk is ez és a fiainké is ez lesz.” Később megtudom, hogy szektás, annak a szektának a tagja, akik „ítélet alatt” vannak és akiknek az a véleményük erről a világról, hogy itt nekik sohasem lesz igazuk! Az emberek bólogatnak körülöttünk. Igen, örök nyomorúságra vannak ítélve és sohasem lesz igazuk! A komp nagyot zökken; megérkeztünk a túlsó oldalra, Pallavicini Alfonz Károly örgróf birodalmába...

* *
* *

Kocsira ülünk, egy darabig még a Tisza partján megyünk, majd nekifordulunk Sövényházának. Amerre ellátunk, minden az örgrófé: a földek, az emberek, a templomok és — a szétvert falvak is. A romokban heverő falvak valamikor népes községek voltak. A Pallaviciniek verették szét őket az elmúlt évtizedek alatt. Itt örökös küzdelem folyik és a harc nyomai ezek a düledező, vagy már alig látható romok. Valamikor — a török háborúk megszűnte és a birtokviszonyok rendezése után — az alföldi nagybirtokok (különösen délen) krónikus munkáshiányban szenvedtek. Mivel csak nyáron tudtak állandó foglalkozást nyújtani az ideiglenesen alkalmazott munkásoknak, azok nem szívesen jöttek messzebbfekvő helyekről, mert keresetük ráment az utazásra. A földesurak úgy oldották meg a kérdést, hogy mezőgazdasági munkásokat telepítettek birtokaikra. Adtak nekik egy kis belsőséget, ahol házat építhettek maguknak és kaptak külsőséget — néhány hold földet — haszonbérbe. Így létesültek egymásután az Alföldön az úgynevezett telepes-, zsellér- vagy kertészközségek. Ezeknek a területe a földesúré volt, a házak pedig a bérlőké. Idővel a telepesek kiemelkedtek a munkássorból és bérlők lettek. Sok helyen ez már az első telepeseknek sikerült, de nagyobbrészt csak a dohánykertészeknek. A legtöbb telepesközség a múlt század folyamán próbálkozott a bérleti rendszer megvalósításával, több-kevesebb sikerrel.

A Pallaviciniek hatvanezerholdas hitbizományi birtokán sok ilyen telepesközség keletkezett: Dóc, Anyás, Dilitor, Pünkösdkút, Baks, Kutwabond, Szentgyörgy, Sövényháza. Ezekben a községekben a lakosság hamarosan berendezkedett; iskolák, templomok épültek. Megszervezték a közigazgatást és valamennyien rendes faluéletet éltek. A Pallaviciniek verették szét őket. Megvolt rá az okuk. A jobbágyfelszabadítás és birtokmegváltás után a telepesközségekkel sok baj volt. Ugyanis a telekkönyvezés bevezetésével nagyon visszás helyzetet teremtett az, hogy a ház a telepesé, a házhely meg a földbirtokosé. Állandó a súrlódás és a telepesek

saját tulajdonuknak akarják nyilvánítani a bérletet. Pallavicini dohánykertészei már 1852-ben követelődznek. Azzal érvelnek, hogy az őgrófot — aki a szabadságharc alatt Bécsben volt és a magyarok „in effigie” felkötötték — nem illeti meg a birtoklás joga. A hitbizomány felosztását követelik, de az őgrólról még igen nagy hatalom. Tisztartója a főkolomposokat elkergeti, házaikat szétvereti. Egy éjszaka azonban lovascsapat veszi körül lakását és agyonlövik.

A népnek ez az elszánt fellépése semmi változást nem hozott. Sőt a telepesközségekkel országszerte egyre több a baj, míg végre 1874-ban az úgynevezett telepestörvény rendezni akarja ezt a kérdést és kimondja, hogy a belsőség megváltható, a külsőség pedig megegyezés tárgyát képezi. Ez a gyakorlatban azt jelentette, hogy a község belterületét át kell írni a község, illetve a telepések nevére, vagyis ezután nem uradalmi területként szerepelnek. A külsőség: az a pár hold bérelt föld pedig, vagy továbbra is bérletként marad a telepések kezén, vagy közös megegyezéssel a telepések azt is megválthatják. A föld átírása az első részt jelentette volna a feudális Magyarország akkor még erősen álló bástyáin és, hogy ez meg ne történhessék, a földesurak inkább szétveretik a telepésfalvakat és a parasztokat szétkergetik. A Pallavicini-uradalomban nyolc községet vertek szét; az elsőt (Ányást) 1880 körül, az utolsót (Dócot) negyvenhat év múlva: 1926-ban. Bácskában abban az időben 73 telepés község közül 45 pusztult el.

Kocsink csendesen halad ezen a szomorú vidéken. A velünk tartó paraszttal beszélgetünk a szétvert falvakról. A régi telepések leszármazottai ezek, még most is bérleti viszonyban és örökös küzdelemben állanak az őgróffal. Az idősebbek még emlékeznek az első falu szétverésére.

A pusztaszeri intéző azt a parancsot kapta Sándor őgróftól (a mostani haszonélvező apjától), hogy a cselédekkel vonuljon ki és veresse szét a falvakat. Ányás telepesközség lakossága azonban szembeállt velük; visszaverték a támadást és a rákövetkező éjszaka az intézőt agyonütötték. Három nap múlva Szegedről megjött a katonaság és azok segítségével verték szét a falut.

A papokat sem kímélték a falurombolók. Dócon egy katolikus pap komolyabban foglalkozott a híveivel. Gazdakört akart csinálni szövetségessel, könyvtárral — elzavarták. A parasztokat is elzavarták a lerombolt falvakból. A környező nagyobb községekben és városokban szóródtak szét. Egyrésztük mégis visszamaradt és felvette a küzdelmet. A szétvert falvak helyén, vagy közelében újból házakat építettek, újból falut alapítottak. Az új falvak nevükben hordják keletkezésük történetét. Ilyen falunevék szerepelnek: Síróhegy, Bánomhegy. De dacoltak is. A lerombolt Kutyabond helyett felépítették a Kutyanyak nevű községet. Nyugodt életük ezután sem volt: kezdődött minden újra. Az uradalomtól 25—30 kat. hold földet béreltek s házat építettek. Amikor a bérlő már

otthonosan érezte magát, az örgróf intézkedett és kizavarták házából. Egyszerűen megjelentek az uradalom emberei, a háztetőt lehúzták, a falak tövét elvágták és a falakat ledöntötték. Dócon 1926-ban 40 házat vertek így szét.

A kisebbméretű házrombolások majdnem mindennaposak. A kilakoltatások sem szünetelnek. (A Pallavicini-uradalom egyrésze kisbérlet formájában a telepesek kezén van. Ma a küzdelem a bérleti rendszer körül folyik. Az örgróf attól fél, hogy a bérlet egyszer végkép átmegey a bérlők kezére és mindent elkövet, hogy a bérlők állandó szekatúrának legyenek kitéve. A falurombolások, felmondások, kilakoltatások, mind ezt szolgálják. A telepestörvényről ma már nem kell félni; most a bérleti mizériák jelentik mindenre az okot és ürügyet.) 1934 tavaszán Síróhegyről 10 családot hordatott ki a pusztára az örgróf. Az országút mellett a szabadban tanyáztak a szerencsétlenek. Egy éjszaka meggondolták helyzetüket; fogták magukat és — visszamentek házaikba. Nem sokáig maradhattak földél alatt; rövidesen megjelent a községi jegyző, aki eleinte szépszóval, ígérekkel akarta rábígni őket a távozásra, de amikor így nem ment, odarendelte a csendőröket és az uradalmi ígákat. Ezek fölpackolták a telepesek holmijait és pár kilométerrel odébb lehányták az országút árkába.

A kivert emberek ismét visszamentek, a csendőrök és a koszik megint megjelentek és elvitték az árokba a családokat. Hosszú heteken keresztül tartott a ki- és visszaköltözködés. Az örgróf látta, hogy itt csak erélyesebb fellépés segíhet. Megparancsolta az uradalmi embereknek, hogy esténként verjék be az ablakokat és ne hagyják nyugodni a bérlőket. Azok nem tehettek másként: parancsot teljesítettek. (A Pallavicini-uradalom területén lévő községek a hírhedt uradalmi-községek közé tartoznak. Ezek az úgynevezett eszmei községek, a földesúr kiskirályságát alkotják és a jegyzőtől a bíróig mindenki uradalmi ember, vagy legalább is az uradalom érdekkörébe tartozik. Sövényházán és Sándorfalván például a községi tisztviselők többszáz hold földet kapnak előnyös bérletben az örgróftól!) Amikor ez sem használt; elvitték az ajtót és az ablakokat. A bérlők még ekkor sem mentek el. Végül megjelentek az ígák, az embereket elhordták, a házakat felgyújtották.

A szétvert falak romjait ma is lehet látni. A régieknek csak a helye van meg, de a téglá- és cseréptörmelék elárulja, hogy ott valamikor falu volt. Az udvarokba ültetett eperfák még mindig úgy állnak, hogy meg lehet belőlük állapítani a házak és a porták elhelyeződését. A későbbi rombolások nyomai ma is megvannak. A ledől házfalak, amiket még nem mosott el az eső, síváran mutatják és igazolják a harc lefolyását. Valami nehéz érzés ül meg az ember egész valóját, amikor mindezeket látja. A nyomasztó érzés még csak fokozódik, amikor belépünk az egyik gazdakör alacsony helyiségébe, ahol mintegy száz kivert magyar várakozik.

Megkínzott, megtiport magyarok riadt tömege ez a száz ember. Amint itt állanak előttünk a nyomott tanyai házban, fojtogató

feszültség vibrál a levegőben. Az arcok a rettenetes szenvedések barázdáival merednek előre és a szemekben vészesen lángol az elnyomott lelkek lázadása. Sötétben húzódnak meg a terem egyik végében és a homályos világítás fantasztikus árnyai rajzolódnak ki emberi alakok formájában a fehér falakra. Időnként felcsattan egy egy éles hang: „Nem bírjuk tovább; elég volt!” Halk moraj kíséri; mindenki helyesel. Az ember nem bírja nézni őket, olyan nyomorúságosan szánalmasak. Vannak közöttük valóságos mártírok, akik a zsellérsors minden borzalmát átélték, De a többi is kimondhatatlanul sokat szenvedett. Még nem is olyan régen 25—30. kat. holdas bérlők, elég jómódú gazdák voltak; most toprongyosak valamennyien. Arcukra rá van írva minden szenvedésük. Egyetlen-egy bűnük, hogy szeretik a földet. Sajátjuk nincs, pedig legnagyobb vágyuk az, hogy magukénak mondhassanak egy akkora darabot, hogy szerényen meg tudnának élni. De hiába: a földi hatalmaságok mindig másként döntenek. Például az 1936. évi telepítési törvény is világosan kimondja: A nincstelenek nem kapnak földet...

Ma már bérelt földet sem kapnak. Pallavicini — mint már említettem — attól fél, hogy a bérletből egyszer örök tulajdon lesz. Ezért nem hagy nekik békét. Ki akarja őket üldözni a határból. De ők nem mennek; minden áldozat árán is maradnak. Szívós, kitartó fajta ez. Az uradalom csak úgy hajlandó részes munkára, aratásra, cséplésre felfogadni őket, ha a takarmányfélék, többek között a csalamádé lekaszását is vállalják. A csalamádé itt olyan erős nő, hogy eltöríri a kasza nyele, ha vágják és — megy a munka. Az örgróf még sem szereti őket. Pedig nagyon sokat köszönhet nekik. A kommün alatt állatállományát szétesztotta a bérlők között azzal a megfontolással, hogy kisemberektől nem rekvirálják el a vörösök. Nem is vették el, a kommün után pedig a parasztok visszaadták a letétbe helyezett állatokat.

Az örgróf azzal hálálta meg ezt a nemes cselekedetet, hogy a földreformkor a legrosszabb földeket adta nekik és még azokért a máigtartó pört indított. Különbözik az egész Pallavicini-uradalom bérleti és birtokpörökkel terhelt. A periratok mázsányit nyomnak és a bérlőknek soha sincs igazuk. „Ítélet alatt vagyunk!” — most már kezdem érteni, mit jelent ez a mondás ezen a földön. Amint itt állnak és panaszzalják keserű életük morzsolódását, valóban olyanok, mint az elítéltek. Összeomlóban van már bennük emberi hitük, magyarságuk és öntudatuk. Borzadva hallgatom, hogy ezek a szerencsétlenek már mindenkire fordultak segítségért, aki csak valamit is számít ebben az országban, de eddig még senki sem segített rajtuk, ellenben mindenki ígért és — cserbenhagyta őket. Ma már nem hisznek senkiben. Befelé fordulnak és deliriumos tekintetük megakad az utolsó — vagy talán legelső — lehetőségen: a biblián. Egész uccasorok „térnek meg” és lesznek szektások. Elszakadnak a történelmi egyházaktól és együtt indulnak el a megváltás felé vezető úton. Egy megcsalt és elítélt nép próbálkozása a szekták misztikus világa. Forradalom ez: néma forradalom.

INASKÉRDÉS

„Faragjon embert belőle !”

Az iskolaév végét jelentő forró nyári hónapok egyik állandóan visszatérő visszhangja ez a mondat. Hány gondterhes apa vagy anya gyötrelmét és fáradozását jelentik ezek a szavak?!... Magukba foglalják mindazokat a súlyos gondokat és fájdalokat, amelyekkel a mai szegénysorsú szülők küzdenek, amíg gyermekeiket serdülőkorig felnevelik, — de azt a szülői szeretet is, amely felébred abban a pillanatban, amikor megérzi, hogy gyermeke nevelésébe rajta és az iskolán kívül egy új tényező, a tanítómester, kapcsolódik be.

Az a ma már mind gyakoribb felismerés, hogy a gyermek sikeres iskoláztatás esetén sem számíthat biztos jövőre és egzisztenciára és az a tény, hogy az iskolázáshoz szükséges anyagi eszközök megszerzése már csak kivételesen lehetséges, a gyermekek más pályán való elhelyezésének problémáját tőlják előtérbe. Nem egy szülő küzd az idei nyáron is azokkal a nehézségekkel, amelyek az ilyen helyzetből adódnak. Hány szempont betartásáról kell ilyenkor gondoskodni?...

Elsősorban a szakma megválasztása jelent nem csekély nehézséget. Az utóbbi évek tapasztalatai rávezettek arra, hogy a legjobb kereseti lehetőségeket nyújtó szakmákban is rövid idő alatt olyan változások állhatnak be, amelyek teljesen megszüntetik a kivételes állapotot. A napról-napra fokozódó racionalizáció folytán szükségtelemmé válnak a régi értelemben vett mesterelemek és mindnagyobb mérvet ölt a női segédmunkaerő alkalmazása, mihez a pár heti. begyakorlás is tökéletesen elégséges. Emellett számítani kell természetesen arra is, hogy azok a ritkán üresedő állások, amelyek az inasnak később egy valamirevaló egzisztenciát ígérnek, már előre foglaltak a hozzátartozók és protekciósok számára.

Az értelmiségi pálya már régen nem jelent jövőt és megélhetést. Az iskolán való végigvergődés, az intők és bukások elleni szüntelen küzdelem, a jobb jegyért folytatott állandó harc, a teve és túfokára emlékeztető felvételi és évváró vizsgák, a pusztán emlékezőtehetségre felépített tanulás, — az évek során tönkreteszi a gyermek idegeit és a család anyagi alapját. S mikor a végén kenyérkeresésre kerülne a sor, hosszú kilincselés után, *talán* akad egy cég, ahol felveszik az *érettségizett* ifjút gyakornoknak, havi 300 dináros „kezdő” fizetéssel. A 8—12 évi iskolajárás a legjobb esetben sem jelent biztos anyagi létezést!

Az ipari pálya jelentősége sem nagyobb. Sőt, a bizonytalanság és kereseti lehetőség csökkenése itt még valóságosabb. A kisiparosok munkaerő-politikája, (ingyenes négmunka segítségével kímászni abból a kátyúból, melybe a nagytőke taszította) a legnagyobb károkat okozza a mai ifjúságnak. A segédek nélkül, de több inással dolgozó kisiparos képtelen valamennyi inasát megfelelő szakkiképzésben részesíteni, így az inas legtöbbször csak

félig tanulja ki a szakmát és segédidejére marad a feladat, hogy szakmájában a további tapasztalatokat megszerezze.

A gyárakban dolgozó inasok kiképzése is igen hézagos. A racionalizált üzemben az inast csakhamar beosztják valamelyik géphez, ahol inaséveinek lejártáig a felnőttekkel azonosértékű munkát végez, Mikor felszabadul, más munkához csak ért valamit, de kellő gyakorlat hiányában, nem tudja azokat elvégezni.

A kereskedelmi pálya a magánalkalmazottak mai szomorú helyzetét idézi elénk. Hosszú munkaidő, öldöklő strapa, koravénülés, különféle betegségek s mindennek tetejébe szomorú éhbér jellemzi a mai kereskedelmi alkalmazottak szociális helyzetét. Ezek a körülmények egyáltalán nem bátorítanak senkit, hogy a kereskedelmi alkalmazott társadalmi szerepét válassza ki életpályának.

Ezek a megfontolások a szülőt zavarba hozzák. Sok próbálkozás után, behunyt szemmel választ és a gyermek fizikai és szellemi képességeiről számot nem vetve, beadja az első üzembe vagy üzletbe inasnak, esetleg kifutónak. A megoldhatatlan problémát nem bogozva a szülők legnagyobb része a legegyszerűbb megoldást abban látja, hogy válogatás nélkül, találomra helyezi el gyermekét valahol, nem számítva arra, hogy mily szörnyű egyéni katasztrófát jelenthet az ilyen eljárás.

Mi még nem rendelkezünk hajlam-kutató intézetekkel, ahol a gyermekek lelki és testi tulajdonságainak vizsgálata alapján a pályaválasztáshoz szükséges tanácsot megadják, mégis, sőt éppen ezért, sokkal több gondot kellene fordítani a gyermek hajlamaira és tehetségére. Igaz, hogy ez a szempont, a kereseti lehetőség szempontja mellett csak másodrangú szerepet játszik, még sem lenne szabad annyira ignorálni, amennyire az minálunk szokás.

Aki gyermeke jövőjét igazán szíven viseli, nem engedheti meg, hogy a felületes szakmai kiképzés mellett még hajlammal sem rendelkezzen szakmája iránt, — hiszen egy egész életről van szó s milyen lesz az az élet, amelyben véges-végig olyan munkát kell végezni, melyhez semmi kedv, türelem, hajlam, képesség nincs.

A hajlam és tehetség nélkül végzett munka kínjai azonban sajnos nem egyedülállóak a mai inasok életében. Az inasok ezekre a bajokra hosszabb-rövidebb időn belül rászoknak, úgy veszik, mint egy elkerülhetetlen elemi csapást. Súlyos átok koldúsaiként beletörődnek sorsukba és sóhajtozva húzzák az ígát. Vannak ezeknél súlyosabb bajok is. Legtöbbször a kétségbeejtő nyomorral folytatnak közélharcot. A csekély fizetés, ha van, cipőre sem elegendő, hogy a lakás, élelem, ruházat, kultúra, szórakozás költségeit ne is említsük. Otthon a rendszerint többgyermekes családban a legnehezebb az inas helyzete. Minden igényét egy határozatlan választással utasítják el: „Majd ha felszabadulsz.”

A szenvedések további stációja a mester háza és a műhely. Hétköznapjaink gyakorlata rávezetett már bennünket arra a megállapításra, hogy a tanonckodás nehéz éveit élő fiatalok a legele-

mibb védelemben sem részesülnek. Az inasvédelmi törvényes előírások betartásáról senki sem gondoskodik, miáltal az inas mestere és a mester hozzátartozói kénye-kedvének van kiszolgáltatva. A szerződésileg szabályozott jogi viszonyt senki sem ellenőrzi s az inas és mestere között a rabszolga és rabszolgatartó volt viszonya fejlődik ki. Minden munka a műhelyben és a ház körül, amelytől mindenki irtózik, az inast terheli. Sok helyen az inas csak akkor kerül a műhelybe, ha a mesterné háztartásában már nincs szükség segítségére, — „ha ráér“. Este, mikor a műhelyben megszűnik a munka és a mester már régen szórakozásba vagy pihenésbe fogott, az inas fát aprít, csomagokat hord, disznókat etet, ólat tisztít, gyermeket dajkál, udvart seper, kocsit húz, vagy uccát locsol. Az inasok, kiknek fejletlen fizikumuk miatt a felnőtteknél kevesebbet kellene dolgozni, a gyakorlatban sokkal többet dolgoznak azoknál. A rendszerint nehéz és kellemetlen munka miatt egészségük mindenféle veszélynek és megpróbáltatásnak van kitéve, ami legtöbbször krónikus betegségeket és korai elsorvadást von maga után. A fizikai és szellemi fejlődés tökéletesen elakad és a jó táplálék, szórakozás, oktató szó, mértékletes munka helyett nehéz munka, válogatott durvaságok, pofonok, rúgások, káromkodás, sovány táplálék és silány ruházat illetik az inast. A ritka szabadpercek-nyújtotta szellemi fejlődéshez annyira elengedhetetlen könyvek, világítás és nyugalom helyett az ócska detektívregény és cowboy-film nyujtanak fanyar ízelítőt a kultúrából. Így az inasok ha a bűnözés útját elkerülik, rövidesen a tudatlanság, a sportörület, különféle szenvedélyek és szeszélyek rabjai lesznek.

A tanulási idő végét jelentő tanoncvizsga eredményéért az inas felelős és rossz eredmény esetén ő károsul. A vizsgáztató bizottság nem veszi figyelembe azokat az okokat, amelyek szükségszerűvé tették az ilyen eredményt. A mestert, aki szerződésben magára vállalta a gyermek szakmai kiképzését, a rossz eredményért nem vonják felelősségre.

Napjaink lelkiismerete mindezen nem botránkozik meg. Senki sem akar tudomást szerezni arról a bűnös gyakorlatról, amely egy tisztességtelen felfogás következtében az ifjúság legnagyobb része felett jut érvényre. Senki sem gondol arra, mily veszély fenyegeti az egész társadalmat, ha a fiatal generációk tervszerű és meggondolt bekapcsolása a társadalmi termelésbe nem történik megfelelő körülmények között. Mintegy szabályként éltük magunkat bele abba, hogy a legszörnyűbb társadalmi és egyéni bajokról angol hidegvérrel beszéljünk. Egész generációk jutnak napról-napra mind válságosabb helyzetbe, — társadalmunk lassan nem tud mit kezdeni az alulról jövő generációkkal. A fiatalok elé elháríthatatlan gátak emelkednek, amelyek szellemi és testi kifejlődésüket teljesen megakasztják. Korunkat jellemző állapotaink az inasproblémán is tökéletesen kirajzolódnak s bár megváltoztatásuk elkerülhetetlen, a jelen pillanatban nem nyujt bizakodó látványt.